

Ko je došel kot učitelj v Sromlje, je nekaj časa opravljal službo organista. Zanimarjeno cerkveno petje je povzdignil na visoko stopnjo. V celi videmski dekaniji ni bilo najti lepših in izvežbanejših ženskih glasov, kot so bili v skromnem sromeljskem cerkvenem zboru. Drago je bil vnet jugoslovanski rodoljub, neupogljivo značaja; vse njegovo delovanje v javnem in privatnem življenju je vodila

vil pokojnika g. Skavič, podpredsednik »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, ki je med drugim izvajal:

»U djelima svojim namijenjenim nama, narodu i njegovoj mladeži, koja se pred nama nižu u nepreglednom redu, svojom je živom i skladnom riječi propovijedao slobodu i putio nas kako treba već onome sitnom djetetu, što k nama prilazi u početnoj narodnoj školi davati prilike, da se slobodno razvija, jer će samo time od njega postati jak i slobodan član zajednice narodne, jer će samo po takvoj na suncu slobode odnihanosti mladeži ostati na našoj rodjenoj grudni narod jak, koji će mrziti ropstvo i ljubiti zlatnu slobodu. Uzgojiti čovjeka borca, koji će oko sebe širiti blago svijetlo i po vlastitoj svojoj snazi smionu koracati prema vedrim proplancima slobode i mišljenju i radu, bijaše mu zadatak postavljen od onog dana, kada je po prvi puta spoznao veliku vrijednost prosvjetiteljskoga rada po buduću sreću i snagu naroda. Tako nas je Davorin vodio i putio snažnom riječju svojom preko 40 godina i svakom tko ga je jedanput čuo više ga nije zaboravljao i željno ga tražeć polazio s njime k onoj ljepšoj i boljoj strani života, gdje se sabiru svi oni, koji iz čiste i nesebične ljubavi rade oko napretka narodnog. Štućući duboko vrijednu uspomenu njegovu sabrali smo se s različitih strana slobodne i ujedinjene otačbine naše, da izvršimo posljednju dužnost svoju i da mu toplo zahvalimo za djela, kojima nas je kriječio i vodio u radu narodnom, a za koja nije primio nikada zaslužene plaće. No on je nije ni tražio, jer je radio u čvrstoj vjeri, da priprema budućim pokoljenjima ljepše i toplije mjesto na rodjenoj grudni. I za taj veliki trud primio je samo u srcu svome naplatu u onome času, kad je vidio pred sobom svoj narod oslobođen i ujedinjen. Davna i goruća njegova želja, da nadje u bratskom kolu okupljeno narodno učiteljstvo iz svih naših krajeva ispunila mu se, premda nije mogao više da među braću dodje i da iskaže preveliku radost, koja mu je poradi toga ovladala velikom dušom i nada sve plemenitih srcem čistog narodnog čovjeka. Predajući njegovu u boli i trudu izmučeno tijelo materi zemlji, najbolje ćemo se odužiti svijetloj uspomeni njegovoj, podjemo li u našem radu onim pravcem, kojima nas je oduvijek vodio i podignemo li u duhu svome po primjeru njegovom ideju narodnog jedinstva. I kad trudeći se na tom djelu stignemo cilju i budemo zaista jedno, kad posvema razgradimo ono, što je moćna tudjinska ruka među nama posagradila u namjeri da nas rastavi i otudji, znat ćemo pravo, kolika je ljubav prema nama i našem narodu u njegovu zlatnu srcu buktjela i njegovi radovi sjat će nam kao ale-mov brušeni upravo apostolskom vjerom u sreću i snagu osnovanu na slobodi i sabiranju sviju narodnih sila oko jednog općeg cilja. U ime »Hrvatskog pedagoškog književnog zbora« i u ime uredništva naučno pedagoške smotre »Napretka«, za koje je radeći decenije utrošio znatan dio svoje životne snage, hvalim mu ovdje najtoplije iznoseći ujedno zabrinutost našu poradi toga, što nemamo danas nikoga tko bi ga u radu osobita značenja i cijene mogao da naknadi. Za velike darove duha njegova neka mu je topia hvala, a časnoj uspomeni njegovoj vječna slava, Slava Davorinu Trstenjaku!»

V imenu osrednjega UJU u Beogradu je govorio urednik »Narodne Prosvete« g. Milutin Stanković. V vznesenom svojem govoru je povdarjal zlasti dve temeljne ideje delovanja Davorina Trstenjaka: jugoslovenstvo in

plamteča ljubezen do domovine in svojega naroda.

Povedal sem že, da je bil pokojni Drago velik prijatelj lova in ako je utegnili, porabil je vsako prosto uro za lov. In na lovu ga je tudi doletela smrt v 31. letu starosti. Njegov pogreb je bil veličasten, kakoršnega še ni bilo v Krškem. Krški Sokoli so stali ob odru na častni straži. V soboto, 22. januarja je bil pogreb. Pred hišo se je zbrala velikanska množica zalujočih Krščanov in Sromljanov. Po cerkvenem obredu je zapel moški zbor ganljivo: »Pomlad spet prišla bo...« Na čelu spreveda je šla šolska mladina in nato Sokolstvo. Položili so krsto v grob in na grobu so se poslovili v imenu učiteljstva g. nadučitelj Knapč iz Vidma, v imenu Sromljanov posestnik Kos, v imenu nekdanjih sošolcev gospod Auman in naposled v pretresljivih besedah starosta krškega Sokola dr. Jan. Lahka Ti bila domača zemlja in blag Ti spomin, katerega si ostavil v srcih vseh, ki so Te poznali.

slobodno misel. Povdarjal je veliko spoštovanje in ljubav, ki jo je užival Davorin Trstenjak v srbskem učiteljstvu, naglašujoč potrebo, da vse jugoslovensko učiteljstvo hodi po stopinjah velikega pokojnika, ki je poklonil vse svoje mišljenje in življenje jugoslovenskemu narodu in odgojil cele generacije za svobodno človeka dostojno življenje.

V imenu svobodnih intelektualcev je govoril g. Dušan Bogunović:

»Nije puk slučaj da baš ja, koji sam zanesen idejom sokolstva, držim oprosnu riječ u ime grupe slobodnih intelektualaca. Kažem, nije puk slučaj, jer ima najvjerovatnija mogućnost da između te dvije misli treba da postoji uska veza osjećaja i rada. Ja osjećam potrebu moje sokolske savjesti i uvjerenja da ti kažem: Ti nisi bio zvanični brat velikosokolske zajednice, ali radom, životom, naziranjem na svijet, život, društvu i narod, ti si bio veći i idealniji brat nego mnogi i mnogi kroz knjige provedeni brat. I tvoja duša kada dodje u sjedinjavanje duša dobrih, tvoja duša sigurno je našla mjesto u dušama tolikih i tolikih sinova roda našega, tolikih sinova sokolske zajednice, tvoja duša bit će najsvetlija među najsvetlijima. Dobri i poštjeni starček učitelju, družo i brate neka ti je hvala i slava, jer za tebe vrijede pjesnikove riječi: Blago onom tko do vijeka živi. Imao je i zašto raditi.«

V imenu slovenskega učiteljstva, organiziranega v UJU, poverjenstvu Ljubljana, je povzel besedo tov. ravnatelj Anton Gnuš:

»Davorin Trstenjak! Rodom Slovenec odšel si kot nekaj Stanko Vraz iz svoje ožje domovine med bratske hrvatske tovariše, da tako v dejanju dokažeš ono veliko misel, ki si jo nosil vso dolgo dobo svojega življenja v plemeniti svoji duši.

A Tebi je bil ta delokrog premajhen. Tvoj pogled je bil obrnjen še dalje proti jugu. V svoj objem, na svoje vroče jugoslovensko srce hotel si prižeti tudi brate Srbe.

Bil si prvi med prvimi, najboljši med dobrimi, najboljši goreč med gorečimi, ki si snoval še takrat v dobi suženstva in spon naše narodno in stanovsko udruženje, ki ga imamo danes in se ga oklepamo z vso narodno dušo, s polno stanovsko zavestjo.

Dospel si na večer svojega življenja na goro, odkoder si gledal v ožarjenem svitu uresničenno mogočno misel, ki si za njo gorel, ki si za njo trpel, ki si za njo bil kruto preganjan.

Tu ob Tvoji krsti Ti zagotavljam v imenu Udruženja jugoslovenskega učiteljstva, poverjenstva Ljubljana, da hočemo hoditi po potih, ki si nam jih začrtal. Ravnanje se hočemo po pesnikovih besedah:

»Zato pomnik mu postavimo tak, da sleherni skuša mu biti enak.«
Počivaj sladko!
Bodi Ti zemljica lahka!
Večnaja Ti pamjat!

Nato je zapel učiteljski pevski zbor pretresujočo žalostinko, množica se je pa formirala v žalni izprevod, ki je spremljal blagega pokojnika na poslednji poti do hladnega groba.

Pri grobu.

Pri grobu je govoril prvi v imenu hrvatske narodne cerkve g. Božo Milošević:

»U ime grupe narodnih svećenika pristupam preda te, o kito sabranih Davorinovi štovatelja, i hoću da ti naglasim otkrivenje triju tajna kod današnjeg oproštaja s pokojnikom.

Prva je tajna u natpisu smrti. Tri su već puna dana, da je pukao glas po gradu: Davorina Trstenjaka nema više među živima. To mogu da kaže samo živi mrtvaci. Davorin Trstenjak nije umro. On je živ. Živ životom svoje ličpe »Etike«, »Biblije u svijetlu znanosti« i životom »Uzgoja čovjeka borca«.

Natpis smrti ima da zamijeni natpis života. Žive Davorin u dječjim srcima, žive u duši plejade narodnih učitelja: žive i nikada ne umire u svim oslobođenim grudima. Sabrana kito! Nadgrobni zbor! Upamtimo i znajmo, Davorina Trstenjaka nije pogodila smrt prekidom ovoga života. Smrt je Davorinu neumrluku donijela potvrđenje života a nama svima dokaz, kako zbilja čovjek pravednik ne može da umre.

Druga tajna. Sve novine i sve osmrtnice javljaju Zagrebu i svim našim krajevima da će sprovod velikog pokojnika biti danas u 4. sata po podne. Dozvoli o slobodni zbor da brišem riječ sprovod. Ovo nije nikakav sprovod. Žalobna je povorka pretvorena u sjajan trijumf. Da, gospodo, u trijumf slobodne misli, u trijumf čistoga srca, u vebelni iskaz religije čov-

jeka, tih triju i poglavitih idealu u grob položenoga.

Natpis sprovod neka iščezne pred natpisom: kruna, trijumf i slava živom Dunu Davorina Velikana.

Treća je tajna u želji, u čvrstoj odluci Neprežajenoga: bez svećenika. Uvažite prisutni ovdje jednu interpretaciju. Jest, Davorin je danas opraćen do svog poćivaišta bez svećenika službene crkve bilo koje konfesije. Ali zato nije izostala čitava legija sabranih svećenika; — slobodnih mislioca, svećenika — nosilaca nepropadajive vjere u Davorinova čovjeka. Ovi naokolo, gledajte i vidite, koliko je slobodnih svećenika ispratilo do grobnog počinka svoga velikog Meštra i poglavicu svećeničkoga.

Kod otkrivenja ovih natpisa pada mi na um natpis nad Puškinovim grobom što ga je Semjen Jakovljevič M. živim stiho-vima urezao: On nije umro. On je živ. Ruža je siomljena, ali cvate i miriše dalje. Harla je popucala, ali akordi zvuče i dalje. Zrivenik je oboren, ali vatra svejednako bukt i grije naokolo.

I ništa drugo osim dvije riječi kao nadopunjak, braćo i prijatelji, ne zaboravimo nikada na ovu blagoslovljenu zemlju novog Davorinova stana. Tu zemlju nije blagoslovlja skropljena vodica crkvenog službenika, nego je ona blagoslovljena i posvećena kostima neumrloga. Ovakovim blagoslovom blagoslovljena, klanjam ti se o hladna rako. Ljubim te, posvećena zemljo. Klanjam ti se sveti praše. A neumrlomu i na vijeke živom Davorinu neka je vječna Slava!

Potem je pristopio h grobu tajnik »Saveza hrv. učit. društava« g. Tunkl in poveličeval delovanje pokojnega Davorina Trstenjaka in njegove zasluge za jugoslovensko učiteljstvo.

V imenu dalmatinskega učiteljstva je govoril učitelj g. Nikola Manojlovič:

»Ti si pregao, — reče g. Manojlovič — da probudiš duhove, da ukažeš na slatke osjećaje slobode in ponosa čovjekovog, na sramotan položaj roba, na pravo nezavisnosti i slobodne misli, da osvetiš i uzgojiš novo slobodno učiteljstvo, da ga oslobodiš i otmeš ispod jarma mračnog klerikalizma i sramotne službe neprijateljskoj vlasti, da razbiješ srednjevjekovne mračne lance, koji su našu školu i našu prosvjetu okivali, i da izvojiš pravo slobodnoj školi, slobodnoj prosvjeti i slobodnoj misli. Za to si ti neumorno radio, zato si pisao mnogobrojna djela svoja. Ja kao sin Dalmacije, kao delegat dalmatinskog učiteljstva, s ponosom dolazim, ka ti kažem pred grobom tvojim, sjeni tvojoj, na ovom tihom Mirogoju pred ovim veličastvenim arkadama, počivalištem velikih sinova Hrvatske i velikih pobornika narodnog jedinstva: učitelju, veliki vodjo naš, i veliki jugoslavenski borče, rad je tvoj kod nas uspeo, cilj je postignut: dalmatinsko učiteljstvo samo je jugoslovensko učiteljstvo. Sa sivih zala plavoga Jadrana, iz zemlje one tvrde i kršne i mučne, iz zemlje kamena i sunca, ja ti nosim posljednji pozdrav sinova njenih, učenika Tvojih, i riječ i vjeru tvrdu kao kamen naš, zagrejanu uverenjem i dušom vrelom kao sunce naše, da ćemo ostati vjerni učenicu tvoji i da smalaksati ne ćemo do potpune pobjede i jugoslavenske misli i slobodne škole. Opraštajući se s tobom na grobu tvome, mi se razilazimo sa tvrdom namenom, da ćemo borbu koju si ti poveo i koju si nas naučio povesti u odlučnom stavu do potpune pobjede njene, i s jednim utješjenjem, da je ideja i naša na putu sigurne, neumitne pobjede i da »seme tvoje uginuti neće, želje tvoje puste ostat neće, borba tvoja zamaš biti neće, trudi tvoji dat će plod i cveće«. Slava ti, vječni pokoj i vječna uspomena veliki i mili pokojniče naš.«

V imenu bosanskega učiteljstva je še govoril muslim učitelj g. Salih Ljubinčić. Pevski zbor je zapel žalostinko, nato smo pa izročili ljubega pokojnika materi zemlji.

FRANJO LOVŠIN:

Zgodovina v osnovnih šolah.

Odlok višjega šolskega sveta, ki zahteva, naj se do 1. marca sestavi podrobni učni načrt za osnovne šole, mi je potisnil pero v roke, da napišem v »Tovarišu« par besed.

Zadnji čas je, da se je izdal ta odlok. Že tretje leto teče, odkar smo Slovenci in Hrvati pod slobodnim solncem. Skrajna doba je, da se učimo in da poznamo zgodovino južnih Slovencev.

Učitelj, ki hoče res biti in to mora biti, narodni vzgojitelj mladine, je dolžan,

da prvič sam prouči zgodovino južnih Slovencev in drugič, da jo nepokvarjeno podava otrokom.

Naše zgodovine se pod avstro-ogrskim črnim orlom nismo učili v učiteljskih, pač pa smo se učili zgodovino naših švabo-madžarskih gospodarjev, ter z njo zastrupljali otroška srca. Učili smo se zgodovino vseh narodov, le o zgodovini Slovencev nismo slišali niti besede, ko da sploh Slovan ne živi na zemeljski obli.

Če je hotel človek sploh kaj znati o Slovanih, je moral stikati za knjigami izvan šolskih klopi. To je bilo pravo paber-kovanje.

Zalibog, da vsaj jaz ne poznam dosihdob niti jedne knjige, ki bi zame odgovarjala današnjim razmeram. Vse zgodovine, kolikor sem jih prečital, so pisane pretirano, v nekem separatističnem duhu, v zmislu plemen, brez celotnega, nad vse potrebnega narodnega zmisla. Zgodovina Slovencev — zgodovina Hrvatov, zgodovina Srbov — samo ne zgodovina Jugoslovenov. Pogrešam zgodovine, ki bi bila pisana skladno, vsa časovna dejanja, vseh treh plemen, kot celotnega naroda istočas, označena, iz zgodovine naj bi se čitalo, kaj se je dogajalo istočasno na severu, kaj v sredini in kaj na jugu naše domovine.

Narod, ki ne pozna svoje zgodovine vegetira, ne živi. — Vsak Srb pozna svojo zgodovino, svoje junake že iz rojstvene hiše. In mi takozvani Slovenci? — ... No, mi poreče kdo, mi nismo imeli svojih velmož-junakov, ki so jih imeli naši bratje na jugu. O slepi sužnji! — Kaj niso vsem nam Slovenom isto dragi in mili vsi Zrini in Frankopani; kaj niso naše krvi Kosovega polja junaki: Miloš Obilič, Milan Topličanin, Ivan Kocajčić in knez Lazar in Jug Bogdan s svojimi sinovi?! Kaj niso bili Slovenci kralj Tomislav, Stefan Nemanja, Dušan Silni, Krešimir in Zvonimir in ni naš Kraljevič Marko?! Niso li naša dika sv. Ciril in sv. Metod in sv. Sava! Kaj ni vsem Slovenom svet Vidov dan 1389. leta?! — Da, kdor ima tesno, separatistično srce, ta ne sprejme vase Slovencev, ta nima svojih junakov, niti svoje zgodovine.

Nalog jugoslovenskega učiteljstva je, vzgajati otroke v razsodne, ponosne, zveste in v dobre Jugoslovane. To pa dosežemo le potom zgodovine.

Koliko naj vsaj zna vsak otrok, predno zapusti osnovno šolo, o zgodovini Jugoslovenov, podam tu v glavnih poglavjih:

Prvotni prebivalci v Jugoslaviji. — Preseljevanje narodov. — Prihod Avarov in Slovencev. — Življenje in verstvo starih Slovencev. — Samo kralj Češki in Dagobert. — Tasilo in Borut. — Gorazd, Hotimir in Valjahn. — Vojvoda Inko spreobrne zadnje pogane. — Franki zavladajo nad Bavarci in korotanskimi Slovenci. — Ljudevit Posavski. — Velikomoravska kneza Mojimir in Rastislav. — Sv. Ciril in sv. Metod. — Svatopluk in njegovi trije sinovi. — Prihod Madjarov in prvi hrvatski kralj Tomislav. — Peter Krešimir in Dimitrij Zvonimir. — Madjarski kralj Koloman — kralj Hrvatov. — Mongoli poraženi na Grobniškem polju. — Stefan Nemanja. — Stefan Prvovenčani. — Stefan Dušan Silni. — Turki nadajajo Srbijo in 19letni Uroš. — Kraljevič Marko. — Knez Lazar in bitka na Kosovem polju. — Stefan Visoki. — Propast Srbije. — Vsi južni Slovenci v suženstvu. — Napoleon in Ilirija oživljena. — Prvi ustanek v Srbiji pod Kara-Gjorgjem. — Rusi oslobajajo Balkan. — Drugi ustanek v Srbiji pod Milošem Obrenovićem. — Slobodna kneževina Srbija. — Jelačić ban in leto 1848. — Kralj Peter I. Karagjorgjevič 1903. stopi na kraljevski prestol. — Balkanska vojna leta 1912. — Svetovna vojna leta 1914. — Naše ujedinjenje 1918. leta. —

Buditelji in meceni Slovencev: Sv. Sava. — Primož Trubar in Dalmatin. — Ungnad. — Oaj, Drašković, Stanko Vraz, Kačić, Preradović, Ivan Mažuranič, Franče Prešeren, Kopitar, Zois, Andrej Smole, Martin Slomšek, Peter Petrovič Njeguš. — Josip Juraj Strossmayer, Stritar, Gregorčič, Aškerc, Ivan Cankar in Oto Župančič.

Konečno naj izrazim še svojo misel. Zgodovina naj bi se ne trgala v berila, kot je bilo doslej v berilnih vajah. To ni zgodovina, to so le zgodovinske berilne vaje, brez poglobljanja v zgodovino. Take vaje so plitke in zginejo brez zveze, kot morska pena pri prvi sapici. Zato škoda papirja in časa. Posnemajmo Srbe. Ti imajo za vsake razrede osnovnih šol posebno knjižico v obliki brošure, lepo ilustrovano in v pedagoškem zmislu, lahko razumljivo pisano. Taka zgodovinska pa ne bi samo otrokom odpirala zgodovino.